

مجتمع آموزش عالی امام خمینی (ره)

مدرسه عالی قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث

عنوان:

نظام آموزش در حوزه علمی صادقین علیهم السلام

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد حسین بهرامی (زید عزه)

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر علی همت بناری (زید عزه)

دانش پژوه:

سید فتح محمد زیدی

کد تحصیلی: ۱۵۹۱۲۲۹

تیر ماه ۱۳۹۴

یکی از موضوعات مهمی که در اسلام بسیار حایز اهمیت است علم می باشد که حیات و سعادت و خوشبختی ملت را در پی دارد لذا برای دسترسی به چنین سعادت‌تی نیاز به آموزش علم بر اساس آداب و روش‌هایی می باشد که در سایه آن انسان به سعادت حقیقی برسد. در این میان حوزه علمی امام باقر و امام صادق علیهما السلام الگویی مناسب برای یک نظام آموزشی موفق است. در این اثر تلاش شده با بررسی روایات موجود در باب آموزش از این دو امام بزرگوار و سیره‌ی آموزشی ایشان، نظام حاکم بر این حوزه بررسی شود. برای نظام آموزشی موضوعاتی از قبیل ویژگی‌های استاد و شاگردان، روش‌های آموزشی و محتوای درسی مورد بررسی قرار گرفت.

در حوزه علمی امامین صادقین علیهما السلام استاد حائز ویژگی‌هایی بود از جمله شروع درس بنام خدا، باوضو بودن، دعا و استمداد از خدا، عدالت بین شاگردان، پرهیز از غضب، عفت در کلام و مانند آن. همچنین شاگردان از ویژگی‌هایی از قبیل: داشتن هدف والا، خوف و خشیت، پرهیز از رذائل اخلاقی، جلب فضائل اخلاقی برخوردار بودند.

در این حوزه برای آموزش از روش‌های مختلفی استفاده شده از قبیل: روش‌های بیانی مستقیم، روش‌های بیانی غیر مستقیم، روش مکتوب، روش‌های عملی و مانند آن. علوم مورد اهتمام این دو بزرگوار در این حوزه به ترتیب اهتمام امامین علیهما السلام عبارت است از: علوم اسلامی مانند تفسیر، حدیث، فقه، اصول، کلام، اخلاق و غیره علوم طبیعی مانند پزشکی، بهداشت و غیره علوم انسانی مانند روان‌شناسی و مانند آن. نظام آموزشی در حوزه علمی صادقین علیهما السلام ارکان متعددی داشته (معلم، متعلم، روش‌های آموزش و مواد آموزشی) که هر کدام از اینها دارای آداب و ویژگی‌های خودش می باشد که با مطالعات روایات و تاریخ، در طی پنج فصل بیان و توضیح داده شده. واژگان کلیدی: ویژگی معلم، ویژگی شاگرد، روش‌های آموزشی، مواد آموزشی حوزه علمی صادقین علیهما السلام.

فهرست

۱	مقدمه
۳	بیان مساله:
۳	اهداف تحقیق
۴	پیشینه تحقیق
۴	سؤالات تحقیق
۴	فرضیه های تحقیق
۵	روش تحقیق
۵	فصل اول (مفاهیم و کلیات)
۷	نوشتار اول: مفاهیم
۷	۱- نظام
۷	۲- نظام آموزشی
۸	۳- آموزش:
۱۰	۴- صادقین علیهما السلام
۱۰	نوشتار دوم: کلیات
۱۰	زندگی نامه امام باقر علیه السلام:
۱۰	۱- تاریخ ولادت:
۱۱	۲- والدین آن حضرت علیه السلام:
۱۱	۳- القات امام باقر علیه السلام:
۱۱	۴- شهادت امام باقر علیه السلام:
۱۱	زندگی نامه امام صادق علیه السلام:
۱۲	۱- ولادت امام صادق علیه السلام:
۱۲	۲- والدین امام صادق علیه السلام:

۱۳	۳- شهادت امام صادق علیه السلام:
۱۶	شرایط علمی - فرهنگی
۱۶	مقابله با انحرافات فکری در جامعه
۱۷	برخی شاگردان صادقین علیهما السلام
۲۰	حوزه های حدیثی: مدینه و کوفه
۲۰	۱- مدینه:
۲۱	۲- کوفه:
۲۵	حدیث در عصر صادقین علیهما السلام
۲۶	اهمیت علم و تعلیم و تعلم:
۲۸	ویژگی های حوزه علمی صادقین (ع)
۲۸	۱- خدا مداری و آخرت گرایی:
۳۰	۲- جامعیت از نظر ملیت در گزینش شاگردان
۳۲	۳- نداشتن تعصب مذهبی
۳۳	۴- تخصص گرایی از نظر رشته ها
۳۴	۵- جامعیت از نظر رشته
۳۵	۶- جلسات خصوصی
۳۶	۷- کارگاههای علمی
۳۷	۸- وجوب علم آموزی
۳۷	۹- باز گذاشتن باب اجتهاد
۳۷	۱۰- بازگشت به حکم عقل
۳۸	اهداف آموزشی در مکتب صادقین علیهما السلام
۳۸	۱- پرورش استعدادها
۳۹	۲- آموزش علوم و خلق آثار علمی
۳۹	۳- تدوین کتب
۴۱	۴- تربیت شاگردان نخبه
۴۲	اولویت های نظام آموزشی صادقین علیهما السلام
۴۲	۱- اولویت به جوان و نوجوان
۴۳	۲- اولویت ها و ضرورت ها در میان موضوعات

۴۳	مکان‌های تعلیم
۴۳	۱- منزل:
۴۳	۱- مسجد:
۴۳	۳- مکان‌های عمومی:
۴۸	فصل دوم (ویژگی‌های استاد در حوزه علمی صادقین علیهما السلام) .....
۴۹	مقدمه:
۵۱	نوشتار اول:
۵۱	الف) آداب و ویژگی‌های اخلاقی و معنوی استاد:
۵۱	۱- تزکیه
۵۴	۲- شروع به نام خدا:
۵۶	۳- وضو و طهارت:
۵۷	۴- تکریم شاگردان:
۵۷	۵- انس با شاگردان:
۵۸	۶- تأثر از فوت شاگردان:
۵۸	۷- تواضع نسبت به شاگردان:
۵۹	۸- پرهیز از غضب نسبت به شاگردان:
۶۰	۹- پرهیز از خشونت نسبت به شاگردان:
۶۰	۱۰- عفت در کلام نسبت به شاگردان:
۶۱	۱۱- داشتن سعه صدر:
۶۲	۱۲- عدالت بین شاگردان:
۶۲	۱۳- بر طرف نمودن فاصله‌های موجود میان معلم و متعلم:
۶۴	ب) آداب آموزشی استاد:
۶۴	۱- مزد نگرفتن در برابر آموزش
۶۵	۲- تعهد بر آموزش:
۶۷	۳- آرامش روانی در هنگام آموزش:
۶۷	نوشتار دوم:
۶۷	الف) وظائف اخلاقی، معنوی استاد:
۶۷	۱- پاسخ‌گویی به پرسش‌های دینی

- ۶۸ ..... ۲- توسل به برخوردهای طردی و دفعی
- ۶۸ ..... ۳- عمل گرایی های و کاربرد آموزه ها در عمل
- ۷۰ ..... ۴- ابراز خشم از اسائه ادب به شاگردان
- ۷۰ ..... ۵- پرهیز از رأی شخصی
- ۷۱ ..... ۶- جلوگیری از تشنج و استفاده از فرصت ها
- ۷۱ ..... ۷- ارزش گذاری بر مقوله نقد
- ۷۲ ..... ۸- احترام به دانش، دانش آموز و جلسه درس
- ۷۲ ..... ۹- رعایت مساوات در التفات و محبت به شاگردان
- ۷۳ ..... (ب) وظائف آموزشی استاد:
- ۷۳ ..... ۱- استفاده از زبان چند بعدی
- ۷۴ ..... ۲- استفاده از زبان تألیفی
- ۷۵ ..... ۳- استفاده از فرصت های مناسب
- ۷۵ ..... ۴- تناسب محتوا با موقعیت و شرایط فراگیر
- ۷۷ ..... ۵- لزوم دقت در انتخاب دانشجو
- ۷۷ ..... ۶- سوق دادن شاگردان به طرف اجتهاد
- ۷۸ ..... ۷- دسته بندی مخاطبان
- ۷۹ ..... ۸- جلب توجه مخاطب
- ۸۰ ..... ۹- آموزش بر مبنای استعداد و ظرفیت مخاطبان
- ۸۱ ..... ۱۰- تشویق به علم ارزشمند
- ۸۲ ..... ۱۱- ایجاد شوق به علم آموزی:
- ۸۴ ..... ۱۲- تشویق به تفکر
- ۸۶ ..... ۱۳- ایجاد انگیزش در شاگردان
- ۸۷ ..... ۱۴- مواجهه به دیدگاه های مختلف
- ۸۸ ..... ۱۵- تأثیر گذاری بر قلب شاگردان بجای ساکت کردن آنان
- ۸۸ ..... ۱۶- رصد مستمر اندیشه های روز آمد
- ۸۹ ..... ۱۷- میدان دادن برای سخن گفتن
- ۸۹ ..... ۱۸- تقدیر از تلاش های علمی
- ۹۰ ..... ۱۹- راهنمایی و تذکر

۹۰	۲۰ - در نظر داشتن تفاوت‌های فردی.....
۹۳	۲۱ - آزاد گذاشتن شاگردان در زمینه پژوهش.....
۹۶	فصل سوم (ویژگی های شاگرد در حوزه علمی صادقین علیهما السلام).....
۹۷	مقدمه.....
۹۹	نوشتار اول: الف) آداب، ویژگی اخلاقی و معنوی شاگرد:
۹۹	۱- تزکیه.....
۱۰۱	۲- شروع به نام خدا.....
۱۰۳	۳- وضو و طهارت.....
۱۰۴	۴- خوف و خشیت.....
۱۰۵	۵- توجه به جلب فضائل.....
۱۰۵	۶- عبودیت و تواضع.....
۱۰۶	۷- داشتن حلم و وقار.....
۱۰۶	۸- عامل بودن به علم.....
۱۰۷	۹- نصیحت، رفق و مدارا.....
۱۰۸	۱۰- گریز از رذائل اخلاقی.....
۱۱۰	۱۱- پرهیز از حرص، طمع.....
۱۱۱	۱۲- داشتن ادب و حیاء نسبت به استاد.....
۱۱۲	۱۳- احترام به شخصیت استاد و اعتراف به اهمیت افکار او.....
۱۱۲	ب) آداب و ویژگی های آموزشی شاگرد.....
۱۱۲	۱- پرهیز از جدال و خصومت در آموزش.....
۱۱۳	۲- داشتن هدف والا از تحصیل علم.....
۱۱۴	۳- پرهیز از بطالت در امور آموزشی.....
۱۱۴	۴- داشتن صبر و مداومت بر علم آموزی.....
۱۱۵	نوشتار دوم: وظائف آموزشی شاگرد.....
۱۱۵	۱- جستجو برای استاد شایسته.....
۱۱۶	۲- تداوم مطالعه.....
۱۱۶	۳- نگارش و تدوین مطالب علمی.....
۱۱۷	۴- تفکر و اندیشه.....

۱۱۸	۵- سعی و کوشش
۱۱۸	۶- عبرت گیری در علم آموزی
۱۱۹	فصل چهارم (روش های آموزش در حوزه علمی صادقین علیهما السلام)
۱۲۰	مقدمه
۱۲۰	اقسام روش های آموزش در حوزه علمی صادقین علیهما السلام
۱۲۰	نوشتار اول: روشهای گفتاری، الف) روشهای گفتاری مستقیم
۱۲۰	۱- روش خطابه و موعظه
۱۲۱	۲- ارتباط چهره به چهره
۱۲۳	۳- روش سوال و جواب
۱۲۳	۴- روش پاسخ
۱۲۳	۵- روش طرح سوال
۱۲۴	۶- روش بحث و گفتگو یا سوال و جواب دو طرفی
۱۲۴	۷- قرار گرفتن در جایگاه پرسشگر
۱۲۶	۸- روش ارائه مطالب
۱۲۶	۹- تاکید بر مطالب مهم
۱۳۲	۱۰- اشاره به دیدگاههای عالمان دیگر
۱۳۳	۱۱- معرفت بخشی وسیله درست برای نیل به هدف
۱۳۵	۱۲- روشنگری در مقابل معاندین
۱۳۵	۱۳- تخصصی کردن علوم
۱۳۶	۱۴- کارگاه علمی
۱۳۶	ب) روش های گفتاری غیر مستقیم
۱۳۶	۱- مناظره و استدلال
۱۳۷	۱-۱- ویژگی های مناظرات
۱۴۰	۲-۱- روش درس از طریق دعا
۱۴۲	۳-۱- مباحثه
۱۴۲	نوشتار دوم: روش های غیر گفتاری
۱۴۲	۱- روش های نوشتاری
۱۴۲	۱-۱- املاي مطالب علمی

۱۴۳	۱-۱-۱ آداب و ویژگی های نوشتن
۱۴۳	۱-۱-۱-۱ اهمیت به کتابت
۱۴۵	۲-۱ روش نامه ای
۱۴۵	۳-۱ نوشتن آموزه ها و یاد داشت برداری
۱۴۷	۲- غیر نوشتاری
۱۴۷	۱-۲ روش های عملی
۱۴۸	الف) مشاهده ای :
۱۴۸	استفاده از ابزار آموزشی
۱۵۰	ب) از راه عمل:
۱۵۶	فصل پنجم (محتوای درس در حوزه علمی صادقین علیهما السلام)
۱۵۷	مقدمه
۱۵۸	نوشتار اول:
۱۵۸	۱- علوم اسلامی
۱۵۸	۱-۱- تفسیر قرآن
۱۶۳	۲-۱- علم حدیث
۱۶۳	۳-۱- فقه
۱۶۷	۴-۱- علم اصول:
۱۷۰	۵-۱- کلام
۱۷۱	۱-۵-۱- نمونه های از بحث های کلامی صادقین علیهما السلام
۱۷۳	۶-۱- اخلاق
۱۷۴	نوشتار دوم:
۱۷۴	۱- علوم طبیعی:
۱۷۴	۱-۱- پزشکی
۱۷۵	۲-۱- بهداشت
۱۷۵	۳-۱- علم نجوم:
۱۷۷	۴-۱- جانور شناسی
۱۷۷	نوشتار سوم:
۱۷۷	۱- علوم انسانی

۱-۱-۱-۱ تعلیمات فلسفی و عقلی ۱۷۷

۱-۲-۱-۱ روانشناسی ۱۷۸

۱-۳-۱-۱ سیاست ۱۸۰

۱-۴-۱-۱ اقتصاد ۱۸۲

۱۸۷ ..... **نتیجه گیری:**

۱۹۰ ..... **پیشنهادات**

۱۶۵ ..... فهرست منابع